

УДК 351.85:304

П. П. Петренко,
магістр публічного управління та адміністрування, член центру дослідження
публічного управління у соціальній і гуманітарній сфері

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-4389-7684>

В. М. Купрійчук,

д. держ. упр., професор, керівник Центру дослідження публічного управління у соціальній
і гуманітарній сфері, Житомирський державний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7229-1749>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.7.447

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄДИНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРОСТОРУ ЯК ПРІОРИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ: НАУКОВИЙ ДИСКУРС

P. Petrenko,

Master of Public Administration and Administration, member of the Center for Research on Public Administration
in the Social and Humanitarian Spheres of Ivan Franko Zhytomyr State University

V. Kupriichuk,

Doctor of Public Administration, Professor, Head of the Center for Research on Public Administration
in the Social and Humanitarian Spheres, Ivan Franko Zhytomyr State University

HISTORICAL ASPECTS OF RESEARCHING A SINGLE HUMANITARIAN SPACE AS A PRIORITY OF STATE HUMANITARIAN POLICY: SCIENTIFIC DISCOURSE

В нинішніх умовах повномасштабної російсько-української війни та післявоєнного відновлення одним із пріоритетів внутрішньої і зовнішньої політики України має бути формування єдиного, цілісного українського гуманітарного простору. Успіхи у повоєнний період Української держави у забезпеченні соціально-економічного розвитку, ефективної модернізації політичної системи, утвердження демократії та верховенства права безпосередньо залежать від того, наскільки сконсолідованою постане нація на основі загальноприйнятих ціннісних орієнтацій. Історичний досвід переконує, що жодна країна у світі не виходила з важких політичних, соціально-економічних криз винятково одними економічними засобами, без кардинального оновлення духовної, ціннісної системи суспільства. Провідну роль у виконанні цього завдання, поза сумнівом, має відігравати гуманітарна політика держави, оскільки саме від неї значною мірою залежить розвиток патріотичної, освіченої, креативно і критично мислячої, морально виваженої особистості — дієвого провідника всіх суспільних звершень.

In the current conditions of the full-scale Russian-Ukrainian war and post-war reconstruction, one of the priorities of Ukraine's domestic and foreign policy should be the formation of a single, integral Ukrainian humanitarian space. The successes of the Ukrainian state in the post-war period in ensuring socio-economic development, effective modernization of the political system, establishment of

democracy and the rule of law directly depend on how consolidated the nation will be on the basis of generally accepted value orientations. Historical experience convinces us that no country in the world has ever emerged from severe political, socio-economic crises exclusively by economic means alone, without a radical renewal of the spiritual, value system of society. The leading role in fulfilling this task, without a doubt, should be played by the humanitarian policy of the state, since it is on it that the development of a patriotic, educated, creatively and critically thinking, morally balanced personality – an effective leader of all social achievements – largely depends.

Humanitarian space is an environment in which and thanks to which a system of ideas, values, ideals, myths, stereotypes, images that influence the consciousness of people is produced, exists and functions, and thus determines the directions of progress of the nation and the state. That is why developed countries of the world, or those that claim to be such, consistently and purposefully build and protect their own humanitarian space from various influences, since its integrity is the key to national security, sovereignty and territorial integrity of the state. This complex spiritual and value complex is formed by the interaction of systems of education, culture, upbringing, science, and the media; historical memory functions in this space, and various ideologies unfold, fighting for influence on public consciousness. The national humanitarian space can be considered unified and holistic provided that there are developed common symbolic systems in society (language, value system, national cultural heritage), which are the communicative basis of the entire society, and the information and cultural needs of society are satisfied completely or mainly thanks to national producers of cultural products and national channels (networks) of cultural communication.

Ключові слова: гуманітарний простір, освіта, культура, інформаційна інтеграція, гуманітарна політика, соціальне середовище, ідентичність, постмодерн, постсекулярність, культурологічні та управлінські підходи.

Key words: humanitarian space, education, culture, information integration, humanitarian policy, social environment, identity, postmodernity, postsecularity, cultural and managerial approaches.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах трансформації українського суспільства, зумовленої глобалізаційними викликами, інформаційною революцією та геополітичними загрозами, питання формування єдиного гуманітарного простору набуває особливої актуальності. Гуманітарна політика держави покликана не лише забезпечити культурну, освітню та інформаційну інтеграцію, а й сприяти консолідації суспільства на основі спільних цінностей, історичної пам'яті, національної ідентичності та демократичних принципів.

Єдиний гуманітарний простір слугує стратегічною платформою, що об'єднує інститути освіти, науки, культури, медіа, громадянського суспільства та державної влади в межах спільної комунікативної, ідеологічної та культурної парадигми. Його формування є ключовим інструментом реалізації державної гуманітарної політики, спрямованої на зміцнення національної безпеки, протидію інформаційним загрозам, розвиток соціального капіталу та забезпечення сталого демократичного розвитку. Цілісність гуманітарного простору є гарантією національ-

ної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності країни, що є надзвичайно вагомим в умовах повномасштабного вторгнення країни-агресора. Порушення цілісності та повноти національного гуманітарного простору призводить до формування різних, часто несумісних систем цінностей серед громадян, що, у свою чергу, зумовлює істотні відмінності у політичних орієнтаціях, соціальних пріоритетах та культурних практиках. Відсутність єдиного гуманітарного поля створює ризики для консолідації суспільства, посилює регіональні та етнічні суперечності, а також робить державу більш вразливою до зовнішніх інформаційних і культурних впливів. Відтак, забезпечення цілісності гуманітарного простору є не лише культурним завданням, а й стратегічною умовою збереження політичної стабільності та національної безпеки України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

На сучасному етапі розвитку української держави питання розробки та реалізації гуманітарної політики

набувають особливого значення, оскільки безпосередньо впливають на процеси націєтворення, формування української ідентичності та консолідацію суспільства, що є надзвичайно важливим і актуальним. Науковий інтерес до цієї теми знайшов відображення у працях О. Валевського, П. Петровського, М. Жулинського, М. Поповича, І. Кураса та інших дослідників, які розглядали гуманітарну політику як інструмент формування державотворчого потенціалу нації. Значний масив досліджень, зокрема роботи В. Трощинського, П. Ситника, Т. Федорів, присвячено аналізу історичних передумов становлення державного впливу на гуманітарну сферу в Україні. Вагомий внесок у теоретичне та методологічне осмислення перспектив формування гуманітарної політики здійснили фахівці у сфері державного управління, які досліджували особливості управлінської діяльності в умовах суспільних трансформацій. Зокрема, теоретичні та прикладні аспекти державної політики в галузях освіти, науки, культури, охорони здоров'я висвітлено у працях М. Білинської, Л. Гаєвської, В. Карлової, Т. Лукіної, П. Петровського, А. Попка, Я. Радиша, І. Розпутенка та інших. Їхні дослідження підтверджують міждисциплінарний характер гуманітарної політики як складової державного управління та її значення для сталого розвитку українського суспільства.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є здійснення комплексного аналізу історичних аспектів дослідження єдиного гуманітарного простору в науковому дискурсі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасна Україна переживає період глибоких трансформацій, що охоплюють усі сфери суспільного життя. В умовах війни, глобалізаційних викликів та інформаційних загроз особливого значення набуває формування єдиного гуманітарного простору. Це не лише культурна чи освітня проблема, а стратегічний пріоритет державної політики, адже гуманітарна сфера визначає світоглядні орієнтири громадян, їхню ідентичність та здатність до консолідації [14].

Формування єдиного гуманітарного простору в Україні є важливим пріоритетом державної гуманітарної політики, що передбачає концентрацію зусиль на забезпеченні цілісності державної сфери як основи національної ідентичності, соціальної згуртованості та культурної самодостатності. Гуманітарний простір впливає на свідомість громадян через систему ідей, цінностей, символів і наративів, формуючи уявлення про спільне минуле, сучасне та майбутнє. Саме тому гуманітарна політика, спрямована на розвиток цього простору, є не лише культурною, а й безпековою категорією. Актуальність проблематики засвідчують і автори аналітичної доповіді "Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи", підготовленої у форматі "Білої книги", у якій окреслюються основні виклики в гуманітарній сфері, що становлять загрози для Української держави, а основні завдання та пріоритети задля здолання цих викликів визначаються як напрями [1, с. 5].

Національний гуманітарний простір є середовищем, завдяки якому виробляється та функціонує сис-

тема ідей, цінностей, ідеалів, міфів, стереотипів, образів, що впливають на свідомість людей, і, таким чином, визначають напрями поступу нації та держави. ... Цей складний духовно-ціннісний комплекс формується взаємодією систем освіти, культури, виховання, науки, засобів масової інформації, у цьому просторі функціонує історична пам'ять, розгортаються конкуруючі ідеології, які борються за вплив на суспільну свідомість [2].

Поняття "гуманітарний простір" у науковому дискурсі формувалося поступово, у процесі еволюції філософських, культурологічних і соціальних уявлень про природу простору як феномену.

В античній філософії простір розглядався як космічний порядок, у якому людська діяльність мала гармонійно вписуватися в загальну структуру буття. Простір мав сакральне значення, а гуманітарні прояви — мистецтво, релігія, мораль — були невід'ємною частиною космологічного ладу. Арістотель у "Метафізиці" визначав простір як категорію буття, що забезпечує зв'язок між матеріальним і духовним, підкреслюючи роль етики та політики у формуванні спільного культурного середовища [3].

У середньовіччі гуманітарний простір набуває теоцентричного характеру: домінують релігійні уявлення про світ, а гуманітарна діяльність підпорядковується догматам віри. Августин Блаженний у "Сповіді" розглядав простір і час як творіння Бога, де такі гуманітарні прояви як віра, моральність, мистецтво є відображенням божественного порядку [4]. Відтак, гуманітарний простір мислився як духовна сфера, що забезпечує єдність людини з трансцендентним. Простір осмислюється як ієрархічна структура, де кожен елемент має своє божественне призначення. Гуманітарна сфера в цей період зосереджується навколо сакрального знання, богослов'я, морального виховання та церковної культури [5].

З переходом до Нового часу, під впливом ідей гуманізму, раціоналізму та Просвітництва, простір починає осмислюватися як соціальний конструкт, що формується через діяльність автономної особистості. Простір починає осмислюватися як сфера людського розуму та свободи. Рене Декарт у "Міркуваннях про метод" наголошував на раціональному пізнанні світу, де гуманітарні науки й культура стають інструментами самопізнання та впорядкування соціального життя [6]. Простір перестає бути лише сакральним і набуває ознак раціональної категорії, що визначає межі людської діяльності. З'являється уявлення про людину як центр гуманітарного простору, здатну самостійно творити культуру, знання, мистецтво. Саме в цей період закладаються основи сучасного розуміння гуманітарного простору як сфери взаємодії культури, освіти, науки, мистецтва та комунікації

У XIX—XX століттях модерністські підходи акцентують увагу на структурній організації простору, його функціональності та ролі в процесах націєтворення, ідентифікації та соціалізації. Гуманітарний простір розглядається як інструмент формування національної свідомості, засіб легітимації державності, механізм культурної уніфікації. Поняття простору отримує нове

осмислення. Іммануїл Кант у "Критиці чистого розуму" трактував простір як апріорну форму чуттєвості, що визначає спосіб сприйняття світу людиною [7]. Це означало, що гуманітарний простір є не лише зовнішнім середовищем, а й внутрішньою умовою формування цінностей та культурних орієнтацій.

У XX—XXI століттях гуманітарний простір розуміється як соціокультурне середовище, що формує систему ідей, символів, наративів та цінностей. Він стає об'єктом гуманітарної політики держави та розглядається як чинник національної безпеки. У постмодерністському дискурсі гуманітарний простір набуває рис фрагментарності, множинності та відкритості до інтерпретацій. Він розглядається як динамічна система символів, наративів і практик, що репрезентують культурну багатоманітність і плюралізм. Особливу увагу приділено медіа-простору, інформаційним потокам, віртуальним комунікаціям, а також транснаціональним формам гуманітарної взаємодії [13].

Сучасні дослідники підкреслюють роль гуманітарного простору в консолідації суспільства, збереженні ідентичності та протидії глобалізаційним викликам. Гуманітарний простір у сучасному науковому дискурсі розглядається як соціокультурне середовище, що формує систему ідей, символів, наративів та цінностей. Він забезпечує цілісність суспільства, визначає його культурну ідентичність та світоглядні орієнтири. Саме тому гуманітарний простір стає об'єктом державної гуманітарної політики, яка спрямована на його розвиток і захист. У цьому контексті гуманітарна сфера виступає не лише культурною категорією, а й чинником національної безпеки, адже від її цілісності залежить стійкість суспільства до зовнішніх інформаційних впливів, здатність до консолідації та збереження власної ідентичності.

Слушними вважаємо міркування П. Опанашука, який зауважує на тому, що "наявність серед складових гуманітарного простору таких елементів, як історична пам'ять, власна культура, традиції, унікальне мовне середовище перетворюють його на один із основоположних чинників, які впливають на формування національної ідентичності, тобто сприяють стійкому усвідомленню особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічними та етносоціальними походженнями, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями" [8].

Гуманітарний простір розглядається не лише як внутрішня культурна сфера держави, а й як відкрита система, що взаємодіє з міжнародними гуманітарними процесами, формує нові ідентичності та забезпечує стійкість суспільства в умовах глобальних викликів. У сучасному науковому дискурсі гуманітарний простір розуміється як соціокультурне середовище, що формує систему ідей, символів, наративів та цінностей. Він стає об'єктом гуманітарної політики держави та розглядається як чинник національної безпеки, адже саме через гуманітарну сферу відбувається консолідація суспільства, збереження ідентичності та протидія зовнішнім інформаційним впливам.

У постсекулярному контексті гуманітарний простір постає як платформа для діалогу між релігійними, науковими та культурними системами. Він стає простором для формування нових форм соціальної солідарності, міжкультурного порозуміння та ідентичності, що ґрунтується на взаємоповазі, плюралізмі та відкритості. Відбувається зміщення акцентів: релігія перестає бути маргіналізованою сферою, а натомість входить у діалог із наукою та культурою. Це дозволяє гуманітарному простору функціонувати як платформа взаємодії, де різні системи знань і цінностей не конкурують, а співіснують. Юрген Габермас у своїй концепції "постсекулярного суспільства" наголошує, що релігійні голоси мають залишатися в публічному просторі, але взаємодіяти з науковими та культурними дискурсами на основі раціонального діалогу [9]. Постсекулярний гуманітарний простір створює умови для нових форм єдності, які не ґрунтуються на одноманітності, а на взаємоповазі й відкритості. Діалог між релігійними, науковими та культурними системами допомагає долати бар'єри й формувати спільні цінності. У такому просторі ідентичність стає багатовимірною, включає елементи традиційності й модерності, локального й глобального.

Чарльз Тейлор у "Секулярній добі" показує, що сучасна ідентичність формується у багатоголосому просторі, де релігійні й світські наративи співіснують [10]. У постсекулярному контексті справді відбувається зміщення акцентів: релігія перестає бути маргіналізованою сферою, а натомість входить у діалог із наукою та культурою. Це дозволяє гуманітарному простору функціонувати як платформа взаємодії, де різні системи знань і цінностей не конкурують, а співіснують.

Українські дослідники підкреслюють, що гуманітарний простір у постсекулярному контексті є чинником національної безпеки, оскільки забезпечує стійкість суспільства до зовнішніх викликів. Свідченням зазначеного можуть слугувати міркування М. Степико, який наголошує на тому, що "Гуманітарна політика Української Держави за роки незалежності виявилась ефективною лише на окремих локальних напрямках, не вплинувши на загальну структуру та якість національного гуманітарного простору, забезпечення цілісності якого є пріоритетним завданням національної безпеки держави. Тому державній владі, українському суспільству доведеться докласти багато зусиль, щоби подолати фрагментизацію гуманітарної сфери України, реінтегрувати тимчасово окуповані території та анексований Крим в український соціокультурний простір" [2].

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Гуманітарний дискурс у перспективі XXI століття" підтверджують актуальність методологічного осмислення гуманітарного простору в умовах глобалізаційних трансформацій, цифровізації та зміни парадигм гуманітарного знання [11]. Окрему увагу в сучасному науковому дискурсі приділено ідеологічному виміру гуманітарного простору. За спостереженнями О. Барни, ідеологія виступає чинником його формування, забезпечуючи соціальну консолідацію через спільні символи, міфи

та цінності, що відображають колективну ідентичність та суспільну згуртованість [12]. Гуманітарна сфера не існує поза ідеологією, вона завжди наповнена смислами, які консолідують суспільство. Це відкриває перспективи для подальших досліджень у сфері гуманітаристики, соціології, культурології, філософії та державного управління, а також для формування ефективної гуманітарної політики, здатної відповідати на виклики сучасності.

Узагальнюючи висвітлений матеріал, можемо зробити висновки про те, що гуманітарний простір формувалася поступово — від античних космологічних уявлень (Платон, Арістотель), через середньовічне сакральне трактування (А. Августин), раціоналістичні концепції Нового часу (Р. Декарт) та апіорні форми чуттєвості (І. Кант), до сучасного розуміння як соціокультурного середовища. Гуманітарний простір є багатовимірним феноменом, що поєднує культурні, ідеологічні, релігійні та інформаційні виміри. Він здатний адаптуватися до змін соціокультурного середовища, залишаючись ключовим чинником суспільної консолідації. Гуманітарна сфера не існує поза ідеологією, вона завжди наповнена смислами, які консолідують суспільство через спільні символи, міфи та цінності, що забезпечують колективну ідентичність і згуртованість [15].

У XX—XXI століттях гуманітарний простір осмислюється як відкрита, фрагментарна й плюралістична система, що включає медіа-простір, інформаційні потоки та транснаціональні форми взаємодії. У постсекулярному дискурсі він стає платформою для діалогу між релігійними, науковими та культурними системами. Гуманітарний простір є стратегічним об'єктом гуманітарної політики держави та чинником національної безпеки, адже визначає стійкість суспільства до зовнішніх інформаційних і культурних викликів.

Історичне осмислення гуманітарного простору демонструє його багатовимірність, динамічність і здатність адаптуватися до змін соціокультурного середовища. Гуманітарний простір постає як ключова категорія сучасної науки і практики, що поєднує історичні традиції та актуальні виклики, забезпечуючи цілісність і розвиток суспільства. Подальше осмислення гуманітарного простору відкриває нові напрями для гуманітаристики, соціології, культурології, філософії та державного управління, а також сприяє формуванню ефективної гуманітарної політики, здатної відповідати на виклики сучасності [16].

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У різні історичні епохи гуманітарний простір набував різних смислових характеристик: сакральної (античність, середньовіччя), раціональної (Новий час), національно-державної (модерн), плюралістичної та мережевої (постмодерн), діалогічної (постсекулярність). Це свідчить про його динамічну природу та здатність адаптуватися до соціокультурних трансформацій.

Сучасне розуміння гуманітарного простору як відкритої, багатовимірної системи символів, наративів і практик дозволяє трактувати його не лише як об'єкт дослідження, а як інструмент формування суспільних смислів, ідентичностей та стратегій розвитку.

Ідеологічний вимір гуманітарного простору відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної консолідації, формуванні колективної пам'яті та підтримці національної єдності, особливо в умовах гібридних загроз та інформаційної війни [15].

Актуальність гуманітарного простору як наукової категорії підтверджується сучасними міждисциплінарними дослідженнями, що інтегрують філософські, соціологічні, культурологічні та управлінські підходи. Це створює підґрунтя для подальшого теоретичного осмислення та практичного застосування концепту в державній гуманітарній політиці України.

Процес формування єдиного гуманітарного простору доцільно розглядати як один із ключових напрямів державної політики, що інтегрує культурний, ідеологічний та безпековий виміри. Такий простір забезпечує цілісність українського суспільства, сприяє консолідації громадян навколо спільних цінностей та історичної пам'яті, утверджує державну мову й культурну спадщину як основи національної ідентичності.

У сучасних умовах гібридної війни гуманітарний простір постає не лише сферою культурного розвитку, а й важливим чинником національної безпеки, адже саме його єдність і стійкість визначають здатність українського суспільства протистояти зовнішнім дестабілізуючим впливам та зберігати державність і суверенітет [16].

Література:

1. Тищенко Ю.А., Каплан Ю.Б., Михайлова О.Ю., Валевський О.Л. Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи (Біла книга): аналіт. доп. Київ: НІСД, 2020. 126 с.
2. Степико М. Цілісність гуманітарного простору України як об'єкт національної безпеки держави. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1871/> (дата звернення 12.09.2025).
3. Арістотель. Метафізика. Харків: ФОЛІО, 2025. 300 с. URL: <https://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Metafyzyka/> (дата звернення 09.09.2025).
4. Святий Августин Блаженний. Сповідь. Пер. з лат. Київ: Основи, 1999. 319 с.
5. Середньовіччя. Варвари. Християни. Мусульмани / За ред. Умберто Еко. Харків: Фоліо, 2018. 697 с.
6. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках. Київ: Тандем, 2001. 104 с.
7. Кант І. Критика чистого розуму. Пер. з нім. Київ: Юніверс, 2000. 784 с.
8. Опанашук П. Єдність гуманітарного простору держави: ідентифікація складників та механізми формування. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Державне управління. 2024. № 1. С. 25—34.
9. Юрген Габермас. Діалектика секуляризації. Критика. № 1—2 (135—136). 2009. С. 10—13.
10. Тейлор. Секулярна доба (A Secular Age). Пер. з англ. Олексій Панич. Київ: Дух і Літера, 2013. 664 с.
11. Гуманітарний дискурс у перспективі XXI століття: методологічні засади: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021. 248 с.

12. Барна О. Ідеологічний вимір гуманітарного простору. Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки. 2020. Вип. 25. С. 112—118.

13. Купрійчук В.М. Гуманітарна політика українських урядів у добу національної революції (1917—1920 рр.): монографія. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2014. 378 с.

14. Купрійчука В. М., Кравченко М. В. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. посіб. Житомир: Видавництво ФОП Худяков О.В. 2025. 168 с.

15. Соціальна і гуманітарна політика: підручник / В. П. Трощинський та ін.; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. Київ: НАДУ, 2016. 792 с.

16. Ситнік П., Дербак А. Проблеми формування національної самосвідомості в Україні: монографія. Київ: НІСД, 2004. 226 с.

References:

1. Kaplan, Yu.B. Tyshchenko, Yu.A. (2020), Humanitarna polityka v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy (Bila knyha). [Humanitarian Policy in Ukraine: Challenges and Prospects (White Paper)], NISS, Kyiv, Ukraine.

2. Stepyko, M. (2015), "The integrity of Ukraine's humanitarian space as an object of national security of the state", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1871/> (Accessed 12.09.2025).

3. Aristotel' (2025), Metafizyka [Metaphysics], FOLIO, Kharkiv, Ukraine, available at: <https://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Metafizyka/> (Accessed 09.09.2025).

4. Sviatij Avhustyn Blazhennyj (1999), Spovid' [Confession], Osnovy, Kyiv, Ukraine.

5. Umberto Eko (2018), Seredn'ovichchia. Varvary. Khrystyiany. Musul'many [Middle Ages. Barbarians. Christians. Muslims], Folio, Kharkiv, Ukraine.

6. Dekart, R. (2001), Mirkuvannia pro metod, schob pravyl'no spriamuvaty svij rozum i vidshukaty istynu v naukakh [Reflections on the method to correctly direct one's mind and find the truth in the sciences], Tandem, Kyiv, Ukraine.

7. Kant, I. (2000), Krytyka chystoho rozumu [Critique of pure reason], Yunivers, Kyiv, Ukraine.

8. Opanashuk, P. (2024), "The unity of the humanitarian space of the state: identification of components and mechanisms of formation", Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Derzhavne upravlinnia, vol. 1, pp. 25—34.

9. Habermas, Y., (2009), "Dialectics of secularization", Krytyka, vol. 1—2 (135—136), pp. 10—13.

10. Tejlor (2013), Sekuliarna doba [A Secular Age], Dukh i Litera, Kyiv, Ukraine.

11. Chernivets'kyj nats. un-t (2021), Humanitarnyj dyskurs u perspektyvi XXI stolittia: metodolohichni zasady: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. [Humanitarian discourse in the perspective of the 21st century: methodological principles: materials of the international scientific-practical conference], Chernivtsi, Ukraine.

12. Barna, O. (2020), "The ideological dimension of the humanitarian space", Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya: Filosofs'ki nauky, vol. 25, pp. 112—118.

13. Kuprijchuk, V.M. (2014), Humanitarna polityka ukrains'kykh uriadiv u dobu natsional'noi revoliutsii (1917—1920 rr.) [Humanitarian policy of Ukrainian governments during the era of the national revolution (1917—1920)], Vyd-vo Yevrop. un-tu, Kyiv, Ukraine.

14. Kuprijchuka, V. M. and Kravchenko, M. V. (2025), Upravlinnia sotsial'nym i humanitarnym rozvytkom [Management of social and humanitarian development], Vydavnytstvo FOP Khudiakov O.V., Zhytomyr, Ukraine.

15. Troschyns'kyj, V.P. (2016), Sotsial'na i humanitarna polityka [Social and Humanitarian Policy], NADU, Kyiv, Ukraine.

16. Sytnik, P. and Derbak, A. (2004), Problemy formuvannia natsional'noi samosvidomosti v Ukraini [Problems of formation of national self-awareness in Ukraine], NISD, Kyiv, Ukraine.

Отримано редакцією журналу / Received: 11.03.26

Процеженовано / Revised: 23.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 09.04.26

АГРОСВІТ

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

АГРОСВІТ
Науково-практичний журнал

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292